

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ดังต่อไปนี้

1. หลักการ แนวคิดการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม
 - 1.1 ความหมายและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
 - 1.2 ลักษณะการมีส่วนร่วม
 - 1.3 หลักการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม
 - 1.4 หลักในการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา
 - 1.5 หลักการจัดการศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา
 - 1.6 หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 1.7 รูปแบบของการจัดการศึกษา
 - 1.8 การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม
 - 1.9 หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง
2. ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการศึกษา
 - 2.1 การบริหารงานวิชาการ
 - 2.2 การบริหารงบประมาณ
 - 2.3 การบริหารงานบุคคล
 - 2.4 การบริหารงานทั่วไป
3. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.2 ความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.3 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.4 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. สภาพการณ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน

4.1 คณะกรรมการสถานศึกษาตามความคาดหวังของการปฏิรูปการศึกษา

4.2 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อการส่งเสริมภารกิจของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักการ แนวคิดการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยว่า บุคคลย่อมมีสิทธิส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางการปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน (มาตรา 60) และบัญญัติเกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐว่า รัฐต้องส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจสังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

อำนาจ ช่างเกวียน (2540 : 25) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการเข้าร่วมตัดสินใจทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ร่วมรับผิดชอบหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อพัฒนาและแลกเปลี่ยนให้เป็นที่ไปในทิศทางที่ต้องการ โดยผ่านกลุ่มหรือองค์กร

ชูชาติ พ่วงสมจิตต์ (2540 : 22-23) มีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นบันได (Participation Ladder) 8 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 รวมเรียกว่าเป็นขั้นที่มีส่วนร่วมเทียม หรือไม่มีส่วนร่วม หมายถึงประชาชนยังไม่เข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

บันไดขั้นที่ 3-4 รวมเรียกว่าเป็นมีส่วนร่วมระดับพิธีการ หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน หมายถึง เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในบางส่วน บางเรื่องเท่านั้น เพราะบางส่วนผู้มีอำนาจเต็มสงวนเอาไว้ แต่ก็ยังนับว่าดีกว่าขั้นที่ 1-2

บันไดขั้นที่ 6-7 รวมเรียกว่า การมีส่วนร่วมระดับอำนาจของประชาชนซึ่งเป็นระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก โดยพัฒนาจากขั้นที่ 6-7 จนถึงขั้นที่ 8 ขั้นควบคุม โดยประชาชนเป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชน โดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

วเรวธรรม เกื่อนนาคี (2544 : 17) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการทำงานที่บุคลากรในองค์กรมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานขององค์กรทุกขั้นตอนด้วยความตั้งใจ เต็มใจ และสบายใจ เพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กลุ่มต้องการ และทำให้บุคลากรเหล่านั้นเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

พรนิภา โรจน์วิลาวัลย์ (2544 : 23) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อการพัฒนาโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มด้วยความรู้สึกร่วมรับผิดชอบไม่ใช่อุปถัมภ์และครอบงำ

แวน วิรุฬห์เลิศ (2546 : 32) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการใดๆ ที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและความต้องการพื้นฐานของตนเองและประโยชน์ส่วนรวมโดยปราศจากการบังคับและกฎเกณฑ์ของสังคม

เมตต์ การ์ธจิดต์ (2548 : 1) ให้ความเห็นว่าแนวคิดเรื่องขั้นตอนหรือการมีส่วนร่วมที่เป็นแนวคิดเป็นระบบมากที่สุด มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประการแรกที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากร ที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนขององค์ประกอบในการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้จะรวมผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบ ที่เป็นผลเสียของสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นเป็นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือความเห็น (View) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

จำเนียง คามัง (2550 : 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่กลุ่มบุคคลร่วมระดมพลังทางความคิด แสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมตรวจสอบ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมประเมินผลและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานให้สำเร็จตามที่กำหนด

อนันต์ หวะสุวรรณ (2546 : 11) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าร่วมในการทำงาน การตัดสินใจช่วยเหลือ สนับสนุน เสนอแนะหรือวิธีการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

จากความหมายการมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของนักวิชาการการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรร่วมกันดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้องค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

รุ่ง แก้วแดง (2542 : 277-278) กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และนักวิชาการ ในหนังสือปฏิวัติการศึกษาไทยว่า การจัดการศึกษาเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครอง จึงต้องกระจายความรับผิดชอบไปให้ผู้ปกครอง ต้องส่งเสริมให้มีสมาคมผู้ปกครอง (Parent Teachers Association) หรือ PTA ในทุกสถานศึกษาเพื่อให้มีบทบาทความร่วมมือด้านวิชาการ กิจการนักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นในการประชุมผู้ปกครอง และผ่านผู้แทนที่อยู่ในคณะกรรมการโรงเรียน เป็นวิธีที่ให้ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น

ทฤษฎีปฏิวัติของโฮเมนส์ (1974 : ไม่มีเลขหน้า ; อ้างถึงใน จันทน์ แจ่มจันทร์ 2552 : 1) เป็นทฤษฎีทางสังคมในระดับจุลภาคเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์ และอธิบายพฤติกรรม และปรากฏการณ์ทางสังคมในระดับบุคคลโดยใช้ฐานคิดจาก

1. เศรษฐศาสตร์เชิงอรรถประโยชน์ ที่อธิบายถึงการตัดสินใจของมนุษย์ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ นั้น จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ ทั้งโดยทางตรงและโดยอ้อม
2. มานุษยวิทยาเชิงหน้าที่ ได้ให้ความสำคัญทางด้านจิตวิทยา ซึ่งจะเป็นพลังในการคิดริเริ่ม และข้อผูกพัน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากกว่าความต้องการด้านเศรษฐศาสตร์
3. จิตวิทยาเชิงพฤติกรรม ซึ่งได้อธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีจำนวนบ่อยครั้งมากขึ้นอยู่กับผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจากครั้งแรก ๆ ถ้าผลที่เกิดขึ้นครั้งแรกเป็นไปตามคาดหวัง การมีส่วนร่วมจะมีจำนวนบ่อยครั้งมากขึ้น

ลักษณะการมีส่วนร่วม

แมคคา (Macda. 1981 : 8) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมเชิงแข่งขัน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการริเริ่มและติดตามในกระบวนการ กำหนดความต้องการ ร่วมกิจกรรม สนใจในผลการพัฒนา
2. การมีส่วนร่วมเชิงไม่แข่งขัน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จะไม่คำนึงถึงความสำคัญ โยบาย ไม่มีความสนใจจากผลการทำกิจกรรมต่างๆ
3. การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแบบถูกบังคับ ภาวะจำยอมจากสภาพแวดล้อม บุคคลหรือธรรมชาติ การปฏิบัติงานของประชาชนจะเฉื่อยชา

รุ่ง พูนสวัสดิ์ (ม.ป.ป. : 42-44 ; อ้างถึงใน อนันต์ หวะสุวรรณ. 2546 : 12-13) ได้กล่าวถึงวิธีการทำงานร่วมกัน โดยให้ทุกคนในหมู่คณะได้มีส่วนร่วมกันคิดร่วมกันทำเป็นเจ้าของรับผิดชอบงานนั้น ๆ โดยมีหลักปฏิบัติ ดังนี้

1. กลุ่มต้องมีความเข้าใจ และยอมรับจุดมุ่งหมายของการทำงาน รู้วิธีทำงานอย่างถูกต้องชัดเจน
2. กลุ่มต้องร่วมกันทำงานด้วยความพอใจ สมัครงใจ และร่วมกันรับผิดชอบ
3. มีผู้นำหรือประธานที่มีความสามารถในการทำงานเป็นหมู่เป็นพวกและเป็นที่ยอมรับ
4. ทุกคนในกลุ่ม ต้องมีส่วนร่วมในการทำงาน
5. ทุกคนในกลุ่มต้องแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี กลุ่มต้องยอมรับฟังความคิดเห็นนั้น ๆ อย่างจริงใจ
6. การตัดสินใจใด ๆ ของกลุ่มต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ โดยใช้สติปัญญา
7. ควรมีการปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ เพื่อให้งานของกลุ่มดำเนินไปด้วยดี
8. กลุ่มต้องมีความสามัคคีเป็นอย่างดี ผู้นำต้องมีความสามารถในการประสานงาน
9. การขัดแย้งในกลุ่มถือเป็นเรื่องธรรมดา การขจัดความขัดแย้งโดยการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้น
10. บรรยากาศในการทำงานเป็นหมู่พวก ควรมีลักษณะเป็นกันเองและไม่เคร่งเครียดจนเกินไป

การให้บุคคลอื่นมีส่วนร่วม (Participation) ในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินการหรือปฏิบัติการกิจต่างๆ ขององค์การ การที่บุคคลจะมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพัน (Commitment) ต่อกิจกรรมนั้นและ

มีความผูกพันต่อองค์กรในที่สุด จึงทำให้เห็นค่าการมีส่วนร่วมทำให้เกิดการมีความเกี่ยวข้องและความเกี่ยวข้องทำให้เกิดความผูกพัน

เฮบเดน และชอว์ (Hebden & Shaw. 1977 : 10-12 ; อ้างถึงใน สมมติ เพียรการค้า.

2541 : 27) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมและ ได้จำแนกการมีส่วนร่วมตามระดับองค์การไว้ 3 ระดับ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในระดับคณะกรรมการ (Participation at Board Level) ในระดับนี้จะมี ส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) เพราะผู้มีอำนาจตัดสินใจคือคณะกรรมการ

2. การมีส่วนร่วมระดับกลาง (Middle Range Participation) ในระดับนี้เป็นการมีส่วนร่วมแบบเป็นตัวแทน (Representation Participation) ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกรรมการ กับผู้ปฏิบัติ

3. การมีส่วนร่วมระดับเกี่ยวข้องกับงาน (Task Related Participation) ของผู้ปฏิบัติเป็น ระดับที่เกี่ยวข้องโดยตรง

โคเฮนและอัฟฮอท (Cohen & Uphott. 1980 : 219-222 ; อ้างถึงใน อำนวย จันทรเกิด.

2541 : 28) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชากร 4 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุน ด้านทรัพยากรการบริหารและประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาไม่ว่าจะเป็น ผลประโยชน์ด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมประเมินผล (Evaluation)

อาร์นสไตน์ (Arnstien. 1969 : 215-217 ; อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตต์. 2540 : 18) เห็นว่า การมีส่วนร่วมจะมีลักษณะมากน้อยเพียงใด ให้พิจารณาว่าผู้นำเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วม ในการใช้อำนาจและมีบทบาทในการควบคุมได้เท่าใด ซึ่งเป็นข้อบ่งบอกถึงภาวะผู้นำที่เป็น ประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ว่ามีสูงหรือต่ำ อาร์นสไตน์ได้ใช้อำนาจการตัดสินใจเป็น เกณฑ์ในการบ่งบอกการมีส่วนร่วมโดยสรุปเป็นขั้นบันได (Participation Ladder) 8 ขั้น และ ใน 8 ขั้น จัดได้เป็น 3 กลุ่ม หรือ 3 ประเภท ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเต็ม หรือ ไม่มีส่วนร่วม

2. การมีส่วนร่วมพอเป็นพิธี หรือร่วมเพียงบางส่วน

3. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ มีอำนาจและบทบาทมาก

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 189) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการมีส่วนร่วม 3 แบบ ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบชายขอบ (Marginal Participation)

เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมมีหรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีข้อจำกัดอันทำให้มีการมีส่วนร่วมไม่เต็มที่ คือมีน้อยนั่นเอง ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่าง 2 ฝ่าย

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (Partial Participation)

การมีส่วนร่วมแบบบางส่วนเป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องกับประชาชนในชุมชน หรือกิจกรรมการศึกษาในระดับความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบ กิจกรรมโดยคณะกรรมการโรงเรียนจึงมีความสำคัญที่รัฐถือว่าเป็นนโยบายสำคัญ ซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทย

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบสมบูรณ์ (Full Participation)

เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้น และเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีสิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกัน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่

คูสิต สาลี (2552 : 1) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ (Constructive Participation) คือการมีส่วนร่วมที่ทั้งสอง

ฝ่ายต่างมองโลกไปในทางที่ดี พร้อมทั้งจะร่วมกันสร้างสรรค์ด้วยการปรับทัศนคติเข้าหากัน เกิดการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาและหาข้อยุติต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจบนพื้นฐานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายพึงพอใจ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าและเป็นสิ่งที่สังคมพึงปรารถนา

2. การมีส่วนร่วมที่มีความขัดแย้ง (Conflict Participation) คือการมีส่วนร่วมที่ทั้งสองฝ่าย

มีอคติต่อกัน เป็นการมองโลกในแง่ร้าย เมื่อมีโอกาสเผชิญหน้ากันจะพยายามหักล้างความคิดซึ่งกันและกันโดยไม่มีมีการปรับทัศนคติเข้าหากัน จึงยากที่จะหาจุดร่วมให้เกิดความพึงพอใจกันได้ การร่วมมือร่วมใจจึงแอบแฝงไว้ซึ่งความไม่จริงใจต่อกันในการดำเนินกิจกรรม ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่มีคน 2 คนขึ้นไปทำงานร่วมกัน ดังนั้น ที่ใดมีสังคมมนุษย์ที่นั่นย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ เพราะในแต่ละสังคมมีพื้นฐานหลายอย่างแตกต่างกัน เช่น เพศ วัย ความรู้ ความสามารถ อาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น ปรัชญาของความขัดแย้งเห็นว่าความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งเลวร้ายไม่ควรจะหลีกเลี่ยงแต่เราต้องเผชิญกับมันและยอมรับว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ช่วยกระตุ้นให้เกิดความคิดในการแก้ไขปัญหา

ชชาติ พ่วงสมจิตต์ (2540 : 23) ได้แบ่งประเภทการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision Making) การดำเนินการ (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการตัดสินใจนั้นประการแรกที่สุดที่จะต้องก็คือ การกำหนดตามความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่องเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน และประสานงาน เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

ข้อดีของการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีรายละเอียดดังนี้ (ขวัญเรือน เสรารัมย์. 2551 : 1)

1. ก่อให้เกิดความสามัคคีระหว่างผู้บริหารและผู้ร่วมงานทุกระดับในองค์กร
2. ลดความขัดแย้งในการทำงานและเพิ่มความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น
3. สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน
4. ช่วยให้ผู้ร่วมงานมีความสุขจิตดี ทุกคนมีงานทำ
5. สร้างความเป็นประชาธิปไตยในองค์กร
6. ลดค่าใช้จ่ายและใช้ทรัพยากรอย่างทะนุถนอม
7. ช่วยให้การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
8. ช่วยให้พนักงานเกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร

จากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และรูปแบบ การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้ร่วมกันเพื่อจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้น ๆ จะอยู่ในขั้นตอนใด ๆ ก็ตามโดยขึ้นอยู่กับ

ความสามารถ ประสิทธิภาพ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหาร เป็นเกณฑ์การมีส่วนร่วมเป็นทรัพยากรในการบริหารที่เป็นส่วนของบุคคลในแต่ละระดับการปฏิบัติ มีส่วนในกระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และควบคุมการปฏิบัติในแต่ละส่วน ๆ อย่างเต็มความสามารถ ทั้งในทิศทางเพื่อการปฏิบัติด้านเดียว หรือการนำเสนอซึ่งความคิดในการดำเนินการตามกระบวนการนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง

หลักการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

การจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาไทย ทั้งในด้านสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างเสมอภาคกันในการได้รับการศึกษา อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและการจัดการศึกษาดังกล่าวจะต้องคำนึงถึง การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน และ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักการสำคัญดังกล่าวตรงกับแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาเพื่อทุกคนทุกฝ่าย (Education for All) และทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการศึกษา (All for Education) อันเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก ในหมวด 1 บททั่วไปในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงความมุ่งหมาย และหลักการในการจัดการศึกษาในมาตรา 6 และมาตรา 7 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พร้อมทั้งส่งเสริมภูมิปัญญาไทยและความรู้สากล สามารถพึ่งตนเองได้และเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา มาตราที่ 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตราที่ 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้ อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 5-6) ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามาโดยตลอด และในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540 - 2544)

ได้กำหนดนโยบายเร่งการขยายและยกระดับความรู้ขั้นพื้นฐานของประชาชนเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาคกัน ดังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 “การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักการศึกษ และใช้หลักการดังกล่าวเป็นตัวกำหนดสาระเนื้อหาของกฎหมายว่าด้วยการศึกษาหลักสำคัญในการจัดการศึกษา (ตามมาตรา 8) กำหนดไว้ 3 ประการ คือการศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม และการพัฒนาต่อเนื่อง ดังนี้ (ปรัชญาเวสารัชช. 2545 : 12-13)

1. การศึกษาตลอดชีวิต ถือว่าการจัดการศึกษานั้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน หลักการคือคนทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษานี้ต้องครอบคลุมทุกด้าน มิใช่เฉพาะชีวิตการทำงานเท่านั้น เพราะไม่เพียงบุคคลต้องพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพของตน คนแต่ละคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนและประเทศโดยส่วนรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้เพราะสังคม เศรษฐกิจสภาพแวดล้อม และพัฒนาการทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นไปรอบตัว เพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2. การมีส่วนร่วม สังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมนั้นแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนทรัพยากร ร่วมติดตามประเมิน ส่งเสริมให้กำลังใจและปกป้องผู้ปฏิบัติงานที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม หลักการนี้ถือว่าอนาคตของประเทศและความจำเริญรุ่งเรืองของสังคมไทย เป็นความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนมิใช่ถูกจำกัดโดยตรงในการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคของการจัดการศึกษา ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและช่วยดูแลการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

3. การพัฒนาต่อเนื่อง การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนตลอดเวลาให้ทันกับความรู้ที่ก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนานี้มีทั้งการค้นคิดสาระและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ การประยุกต์ปรับปรุงเนื้อหาสาระที่มีอยู่ และการติดตามเรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีผู้ประดิษฐ์คิดค้น

มาแล้ว ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่ว่าครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา ต้องถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญ ในการปรับปรุงตนเองให้ทันโลก และทันสมัย แต่ขณะเดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม เพื่อประยุกต์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้การรับความรู้มาถ่ายทอดโดยปราศจากดุลยพินิจอาจก่อ ความเสียหายโดยไม่คาดคิด จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะช่วยกันดูแลให้ความรู้ใหม่ ๆ เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริง

หลักในการจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา

สุทธาสินี แม้นญาติ (2549 : 1) ได้กล่าวถึงโครงสร้างองค์การทางการศึกษาของไทยว่ายัง อาศัยหลักการของการบริหารตามทฤษฎีแบบดั้งเดิม (Classical Viewpoint) เป็นพื้นฐาน โดยมี หลักการที่เป็นส่วนเน้นที่สำคัญ คือ หลัก 14 ข้อ ของ Fayol ในเรื่องของหลักความเป็นเอกภาพ ในทิศทาง (Unity in Direction) และหลักความเป็นเอกภาพในการสั่งการ (Unity of Command) จะเห็นได้ที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 ว่าให้มีการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ ดังกรณีที่จะมี แผนการศึกษาแห่งชาติเป็นแผนแม่บทที่หน่วยงาน ภายใต้สังกัดจะต้องนำไปปฏิบัติแทนหลักการ บริหารแบบราชการ ของ Max Weber ในเรื่องของหลักการมีสายการบังคับบัญชา (Hierarchical Structure) จากกระทรวงผู้สำนักคณะกรรมการในส่วนกลางสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามลำดับ หลักการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษาและสำนักงาน คณะกรรมการอุดมศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังยึดหลักความเป็นมาตรฐานของงาน (Standardization of Work) ในการให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกัน คุณภาพนอก โดยให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์และ ทำการประเมินทุกระยะ 5 ปี ตามมาตรา 47 มาตรา 48 และมาตรา 49 ได้นำหลักการตามกรอบ แนวคิดทฤษฎีสสมัยใหม่ (Contemporary Viewpoint) เข้ามานำพิจารณาการร่วมด้วย ได้แก่ หลักการมีส่วนร่วม (Participation) ในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะจากชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งระบบการศึกษาได้จำแนกประเภทการศึกษาออกเป็น 3 ประเภท ที่เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกัน ได้แก่ การศึกษา ในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามธรรมชาติวิสัย นอกจากนั้น รูปแบบของการบริหารของหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง ในเขตพื้นที่การศึกษาและในสถานศึกษา ก็ยังยึดถือหลักการมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการกำหนดให้บุคคลหรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องมาร่วมในรูปแบบคณะกรรมการ จึงถือว่าการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการมีผู้บริหาร เดี่ยว (Single Headed Administrator) ไปเป็นบริหารแบบพหู (Plural Headed Administrator)

ที่คำนึงถึงหลักการบริหารแบบมีอำนาจร่วม (Shared Power) มากกว่าหลักการอำนาจเหนือกว่า (Power Over)

หลักการในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 9 ได้ระบุหลักในการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้ (จิระ งามศิลป์, 2551 : 14-15)

1. หลักเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ หมายความว่า การจัดการศึกษาจะเน้นนโยบาย หลักการ และเป้าประสงค์ร่วมกัน แต่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ดุลยพินิจเลือกเส้นทางและวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของตน
2. หลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการบริหารที่ให้สถานศึกษาบริหารจัดการได้เอง (School-Based Management) ตามหลักการนี้ จำเป็นต้องแยกภาระงานด้านนโยบายเกณฑ์และมาตรฐาน ออกจากงานด้านปฏิบัติหรืองานบริการ ทั้งนี้ หน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่กำหนดนโยบาย เกณฑ์ และมาตรฐาน ส่วนเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องกระจายอำนาจให้หน่วยปฏิบัติดูแลและรับผิดชอบ การตัดสินใจด้วยตนเองโดยหน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ ส่งเสริม สนับสนุนให้หน่วยปฏิบัติที่ได้รับมอบอำนาจสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา ตามหลักการนี้ ในเมื่อหน่วยปฏิบัติได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการได้อย่างคล่องตัวพอควรแล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้หน่วยปฏิบัติรับผิดชอบ เพราะการมอบอำนาจโดยไม่มีกติกา ก็เท่ากับมอบให้ทำงานโดยไม่มีเป้าหมาย ซึ่งไม่สามารถประเมินได้ ในเมื่อรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทรัพยากรสนับสนุนแก่สถานศึกษา และหน่วยงานการศึกษา ซึ่งอาจเปรียบเทียบเสมือนการซื้อสินค้าหรือบริการก็ต้องมีสิทธิกำหนดคุณค่าและลักษณะของสิ่งที่ต้องการซื้อ โดยยึดเป้าหมายผลการจัดการศึกษาเป็นหลัก ได้แก่ มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งหน่วยปฏิบัติเองก็ต้องวางระบบประกันคุณภาพเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้ซื้อสินค้าและบริการของตน จากนั้นจำเป็นต้องมีการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยพิจารณาจากมาตรฐานและระบบประกันคุณภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย อย่างน้อยผลการประเมินจะส่งเสริมให้ผู้จัดการศึกษาแต่ละระดับได้ตระหนักว่าผลการดำเนินการของตนเป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับมาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์ชี้วัดของระบบประกันคุณภาพ และค้นหาทางปรับปรุงผลการจัดการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานและรักษาระดับการประกันคุณภาพของตนให้คงได้ รวมทั้งยกระดับการจัดการศึกษาให้สูงขึ้นด้วย

4. การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาต่อเนื่อง โดยกำหนดมาตรการต่างๆ เช่น การกำหนดให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตามหลักสูตรการอบรมมาตรฐานต่างๆ ทั้งนี้ โดยมีเจตนาเพื่อรักษาคุณภาพของผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้อยู่ในระดับที่พึงประสงค์ และกระตุ้นส่งเสริมให้พัฒนาปรับปรุงตลอดเวลา อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ได้รับการศึกษาโดยตรง

5. การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา ทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ได้แก่ ทรัพยากรการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ ส่วนเป็นทรัพยากรที่จำเป็นแต่รัฐไม่สามารถจัดหาตามสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ จึงถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนในการจัดการศึกษาจะเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ครูอาจเชิญผู้เฒ่าในหมู่บ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมาช่วยสาธิตหรือสอนวิชาที่เกี่ยวข้องได้

6. การมีส่วนร่วม การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมเสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

หลักการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

การจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาดังที่ ปรัชญา เวสารัชช์ (2545 : 13-15) กล่าวไว้ ดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วม หลักการนี้ถือว่า การร่วมคิดร่วมทำของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นพลังส่งเสริมให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย ผู้จัดการศึกษาโดยตรง (ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา) ผู้สนับสนุนการจัดการศึกษา (หน่วยจัดสรรงบประมาณ หน่วยงานนโยบายทางการศึกษา รัฐบาล ผู้ทรงคุณวุฒิ) ผู้รับผลจากการจัดการศึกษา (ผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้จ้างงาน และสังคม) รวมทั้งผู้ประเมินผล (ผู้ประเมินผลภายนอก ผู้ตรวจสอบ ผู้ตรวจราชการ) บุคคลเหล่านี้ล้วนมีบทบาทเกี่ยวข้องทั้งสิ้นสมควรเข้าร่วมในการจัดการศึกษาในขั้นตอนต่างๆที่เหมาะสม ตามหลักการนี้ การปฏิรูปการศึกษาย่อมไม่เกิดผลจริง หากผู้นำปฏิรูปไม่สนใจความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง และไม่นำทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมดำเนินการ โดยเฉพาะในช่วงที่จำเป็นต้องผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อน

การจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างมาก ในเรื่องการมีส่วนร่วมนี้ครูต้องปรับตนเองให้คุ้นเคยกับการมีบุคคลอื่น เช่น ผู้ปกครอง ผู้ประเมิน ตัวแทนชุมชนหรือท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งที่บุคคลเหล่านี้อาจไม่เคยแสดงความสนใจเรื่องการจัดการศึกษามาก่อนก็ได้

2. หลักการกระจายอำนาจ การบริหารจัดการแบบเดิมเน้นระบบการบังคับบัญชาตามสายงานโดยรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง ไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับผิดชอบระดับล่างซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติจริงมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ใช้ดุลยพินิจและตัดสินใจให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ผลที่เกิดขึ้นคือการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจตรงจุดที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นช้า ไม่มีใครกล้าตัดสินใจ ดิดกฎระเบียบหรือคำสั่ง ไม่สามารถประยุกต์ให้ตรงกับความต้องการแท้จริง หลักการกระจายอำนาจจึงให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจตัดสินใจลง ไปสู่ผู้รับผิดชอบระดับล่างให้มากที่สุด โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ผลงาน นโยบายและเกณฑ์ปฏิบัติที่ชัดเจน แต่ก็เปิดช่องไว้ให้ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกเส้นทางและวิธีการปฏิบัติได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ตัวอย่างเช่น การกระจายอำนาจการจัดการศึกษา (การบริหารวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารการเงินและพัสดุ และการบริหารทั่วไป) ให้เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยส่วนกลางเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย นโยบาย มาตรฐานและเกณฑ์ที่ชัดเจนแต่ไม่แจกแจงวิธีการหรือขั้นตอนการทำงานมากเกินไป

3. หลักความคล่องตัวในการบริหาร หลังจากกระจายอำนาจแล้ว ผู้ที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการต้องมีความคล่องตัวในการดำเนินการของตน ครูเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ส่วนบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ก็ต้องสามารถใช้ความคิดและดุลยพินิจปฏิบัติงานของตนได้พอสมควร เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงได้ตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น ครูอาจคิดค้นหรือประดิษฐ์สื่อการสอนที่แตกต่างไปจากคู่มือการสอนของตนได้ตามที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของงานขึ้นอยู่กับความคล่องตัวเช่นนี้มิใช่ความเป็นอิสระที่จะทำอะไรก็ได้เพราะต้องเป็นไปตามเกณฑ์และมาตรฐานที่กำหนดและต้องมุ่งไปสู่ผลงานที่มีคุณภาพ การบริหารหรือการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพโดยผลดี ตกอยู่ที่ผู้เรียนที่เป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา ตามหลักการนี้ ผู้บริหารต้องมีใจกว้างพอที่จะยอมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งการบริหารแบบเดิมที่เน้นการสั่งการบังคับบัญชาไม่สามารถเป็นรูปแบบที่เหมาะสมอีกต่อไปแล้ว

4. หลักการเน้นเป้าหมายที่ผลงานและความรับผิดชอบ การปฏิรูปการศึกษานั้นไม่ต่างจากการปฏิรูปอื่น ๆ ซึ่งล้วนมุ่งสู่เป้าหมายผลงานที่มีคุณภาพเป็นสำคัญ หลักการนี้ให้ความสำคัญกับผลงานที่กำหนดมากกว่าขั้นตอน กฎระเบียบหรือกระบวนการทำงาน กล่าวคือ หากการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจวิชาคณิตศาสตร์ ครูก็ย่อมเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ ได้ トラバドที่วิธีการนั้นนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สำหรับผู้บริหารก็เช่นกัน ตามหลักการนี้เรา

วัตถุประสงค์ของผู้บริหารที่ผลงาน (โรงเรียนดี นักเรียนเก่ง ได้มาตรฐาน) มากกว่าการทำงานตามกฎระเบียบแต่ไม่มีผลงานที่กล่าวอ้างได้ สิ่งที่สำคัญคือ เมื่อยึดหลักการเน้นผลงานแล้วเราก็สามารถหาความรับผิดชอบจากผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ จึงต้องกำหนดเป้าหมายผลงานที่ชัดเจนและยอมรับร่วมกันระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับผู้ประเมินผลงาน ทั้งนี้ ผู้บริหารจำเป็นต้องประสานจัดทำเป้าหมายผลงานและมาตรฐานการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา และใช้เป้าหมายดังกล่าวเป็นสิ่งที่ใช้วัดการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา

5. หลักเอกภาพในด้านนโยบายและความหลากหลายในการปฏิบัติ หลักการนี้ส่งเสริมหลักการอื่น ๆ ข้างต้น คือให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายซึ่งมีเป้าหมาย ทิศทาง หรือจุดเน้นของการจัดการศึกษา แต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับความแตกต่างของสถานศึกษา สภาพแวดล้อม ตัวบุคคล หรือความพร้อมในแต่ละสถานที่หรือกลุ่มเป้าหมาย จึงเปิดโอกาสให้ผู้จัดการศึกษาแต่ละแห่งสามารถเลือกทางปฏิบัติหรือ วิธีการของตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้

หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยึดหลักที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ ดังนี้
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 1)

1. หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม เป็นผู้มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ใฝ่รู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ที่พอเพียงต่อการพัฒนางานอาชีพและคุณภาพชีวิตส่วนตน สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทันและชาญฉลาด และมีความเป็นประชาธิปไตย
2. หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทย ให้มีความรัก และภาคภูมิใจในท้องถิ่นและประเทศชาติ ความรู้และทักษะพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพสุจริต มีความมุ่งมั่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน ลักษณะนิสัยและทัศนคติที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีทั้งของครอบครัว ชุมชน สังคมไทย และสังคมโลก
3. หลักแห่งความเสมอภาค คนไทยทั้งปวงต้องมีสิทธิ์เสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึงเท่าเทียม ควบคู่ไปกับความมีคุณภาพ โดยไม่แบ่งชนชั้นหรือความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม
4. หลักการมีส่วนร่วม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา ร่วมกับคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ศักดิ์ศรีและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เกี่ยวกับการกระจายอำนาจ

5. หลักแห่งความสอดคล้อง อุดมการณ์และมาตรฐานในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสอดคล้องกับสารบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 นโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ และสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานการอาชีวศึกษา และมาตรฐานการอุดมศึกษา

อำพร เรื่องศรี (2551 : 1) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และคุณภาพควรยึดหลักการต่อไปนี้

1. หลักความกว้างขวางและเป็นธรรม เพื่อให้แต่ละคนไม่ว่าจะแตกต่างกันด้านเพศ วัย และฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม มีโอกาสได้รับการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ และความสามารถ ณ ที่ที่อยู่ของตนได้อย่างตลอดเวลาและต่อเนื่องกันตลอดชีวิต
2. หลักความสมดุล ควรจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสมดุลระหว่างปัญญา คุณธรรมและสมรรถภาพพื้นฐานกับความรู้และทักษะสำหรับการประกอบอาชีพ
3. หลักความสอดคล้อง นั่นคือ สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และของสังคมในระดับต่างๆ ทั้งในเขตเมืองและชนบท
4. หลักความหลากหลาย การจัดการศึกษาควรจัดให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการ

รูปแบบของการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดนั้น (วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 2-10) แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน การศึกษาในระบบเช่นนี้ หมายถึงการศึกษาที่จัดรูปแบบไว้แน่นอนเป็นเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน ส่วนใหญ่จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ซึ่งเรารู้จักคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว การศึกษาในระบบอาจจัดในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกลก็ได้
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มตัวอย่างของการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ เป็นต้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ การศึกษารูปแบบนี้มีความยืดหยุ่นสูง เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเรียนรู้ สามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจเป็นประโยชน์กับคนได้ และสามารถใช้เวลาที่ปลอดจากการกิจการงานอื่น ศึกษาเล่าเรียนได้ จึงเรียกว่าเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้รูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย มีหลากหลาย เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชม การชมการสาธิต รับฟังรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ สืบค้นเนื้อหาสาระจากอินเทอร์เน็ตหรือ แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ร่วมกับชุมชนจัดแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารและครูควรเข้ามามีส่วนใกล้ชิดร่วมมือกับประชาชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ

จากหลักการและรูปแบบในการจัดการศึกษา การศึกษา หมายถึง กระบวนการให้และรับ ความรู้และประสบการณ์ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างจิตสำนึก เพิ่มพูนทักษะ ทำความเข้าใจให้ กระจำ การอบรมปลูกฝังค่านิยม การถ่ายทอดศาสนาศิลปะและวัฒนธรรมของสังคม และพัฒนา ความคิดโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถ ที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีค่านิยมที่ดีและ อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข โดยดำเนินการจัดการศึกษาตามขอบข่ายการกิจการบริหารและ จัดการศึกษา 4 ด้าน คือการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหาร งานบุคคลากร และการบริหารงานทั่วไป

การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ให้นำหน่วยงาน การศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทาง การศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาและได้บัญญัติเกี่ยวกับ ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาไว้ว่า ให้ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา มีส่วนร่วมรับค่าภาระค่าใช้จ่ายทาง

การศึกษาตามความเหมาะสม และความจำเป็นและมีกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้คือการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษา
อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (กรมวิชาการ, 2544 : 4)

จากหลักการแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า
การมีส่วนร่วมเป็นการจัดระบบการบริหารจัดการ ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา
ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ครู นักเรียน และพนักงาน ลูกจ้าง
ของสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ ตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงาน
เพื่อพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ในด้านการจัดการศึกษาให้
ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจเป็นการระดมทุกฝ่ายช่วยคิดช่วย
ทำและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา เป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการใน
การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน มีข้อเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์และสามารถ
ปฏิบัติได้หลายแนวทางด้วยกัน ดังนี้

หวน พินธุพันธ์ (2552 : 4-6) กล่าวถึงการดำเนินงานในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
จะดำเนินงานได้หลากหลายดังนี้

1. การสอนให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในครอบครัวและชุมชน เช่น การละเว้นจาก
ยาเสพติด การลดละเลิกอบายมุข การลดละเลิกใช้ยาฆ่าแมลง การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า การปลูกผัก
ปลอดสารพิษ การปลูกป่ารักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
2. สถานศึกษาขอความร่วมมือจากชุมชน เช่น ร่วมมือในด้านการเป็นวิทยากรหรือเป็น
แหล่งศึกษาหาความรู้ ขอความร่วมมือในด้านทุนทรัพย์ วัสดุครุภัณฑ์จากชุมชน
3. สถานศึกษาให้ความช่วยเหลือหรือบริการชุมชน ได้แก่
 - 3.1 จัดให้มีการสอนหรือฝึกอบรมเกี่ยวกับวิชาชีพให้กับประชาชนในชุมชน
 - 3.2 ให้ความช่วยเหลือในด้านความรู้และเผยแพร่ความรู้ใหม่ๆแก่ประชาชนในชุมชน
 - 3.3 จัดบริการข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน
 - 3.4 การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน สถานศึกษาจะดำเนินการได้
โดยจัดโครงการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนสนับสนุนค่านุเคราะห์และวัสดุอุปกรณ์
4. บริการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ของสถานศึกษาแก่ประชาชนในชุมชน เช่น ให้ประชาชน
ในชุมชนใช้หอประชุม ใช้ห้องสมุด ใช้ห้องพยาบาล ใช้โรงอาหาร และใช้สนามกีฬา เป็นต้น

5. การออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครอง และผู้เรียนตามบ้าน เช่น เมื่อผู้เรียนเจ็บป่วย หรือผู้สอนไปแนะนำผู้เรียนทำแปลงเกษตรที่บ้าน รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น ร่วมงานการทอดกฐินที่วัด ร่วมงานมงคลในชุมชน เป็นต้น

6. การประชาสัมพันธ์สถานศึกษา เช่น จัดให้มีสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารของสถานศึกษา อาจทำในรูปของจดหมายข่าว วารสาร จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้มาติดต่อสอบถามหรือให้ความสะดวกแก่ผู้มาติดต่อสถานศึกษา

7. การเชิญผู้ปกครองและประชาชนในชุมชนมาประชุม เช่น ในวันปฐมฤกษ์นักเรียนใหม่ วันเปิดเรียนในภาคเรียนแรกของปีการศึกษา เป็นต้น

8. การรายงานผลการเรียนและอื่น ๆ ให้ผู้ปกครองทราบ เช่น การรายงานเป็นประจำวัน หรือการทำสมุดพกประจำตัวนักเรียน ซึ่งจะมีทั้งผลการเรียน ความประพฤติ สุขภาพ และอื่น ๆ

9. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการ ดังนี้ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรวัสดุที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรสังคม

ไชยา ภาวะบุตร (2552 : 1) กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนว่าในการบริหารจัดการยุคใหม่จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน เช่น ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ มีการส่งเสริมจากภาคเอกชนในการพัฒนาการศึกษาเป็นอย่างดี โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างให้นักเรียนมีความสุข มีวินัยในตนเอง และในออสเตรเลีย มีการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และโรงเรียนให้มีส่วนร่วมในการดูแลโรงเรียน ญี่ปุ่นมีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น จัดให้มีสถานักเรียนและมีการเลือกตั้ง ให้ชุมชนช่วยสอดส่องดูแลพฤติกรรมนักเรียนนอกโรงเรียน

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2542 : 6-10) กล่าวถึงการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาว่า การส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาเป็นความจำเป็นที่สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องสร้างให้เกิดขึ้น เพราะการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และวิธีการดำเนินงานได้สอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมกับสภาพของชุมชน สถานศึกษาจะได้รับการสนับสนุนทั้งด้านกำลังทรัพยากร กำลังแรงงาน กำลังความคิดจากชุมชน ชุมชนก็ได้การศึกษาที่ตรงกับความต้องการของตนยิ่งขึ้น การได้ร่วมทำงานกับสถานศึกษาทำให้ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดซึ่งกันและกันทำให้เกิดการพัฒนาด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่แม้การมีส่วนร่วมจะมีประโยชน์ ชุมชนก็ยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะระยะที่ผ่านมารัฐได้กำหนดให้ตนเองเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการศึกษามากที่สุด รวมทั้งได้ออกกฎระเบียบที่เสมือนต้องการที่จะจำกัดการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนไว้ จนในที่สุดประชาชน

ต้องลดบทบาทตนเองลงมาเป็นเพียงผู้รับบริการทางการศึกษาของรัฐ บัดนี้รัฐได้พยายามที่จะส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษาให้มากขึ้น

บุญเลี้ยง ทูมทอง (2545 : 54-56) กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนว่า สถานศึกษาต้องมีหน้าที่ไปร่วมกับชุมชนเพื่อกระตุ้น ส่งเสริม ชักจูง ผลักดัน และบริการร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมในการดำเนินการจัดการให้สามารถบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ เน้นผลงาน การบริหารงานด้านบุคคล และการบริหารงานทั่วไป รวมถึงการสร้างจิตสำนึกในการจัดสรรทรัพยากรอย่างแท้จริง การร่วมกับชุมชนบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องเสียสละเวลา สร้างความสามัคคีในหมู่คณะให้มากขึ้น เน้นการทำกิจกรรมที่เป็นทีมงาน เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างกัน เพื่อให้ชุมชนได้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของคั้งนั้น ผู้บริหารการศึกษาต้องค้นตัวเข้าชุมชนและดึงชุมชนเข้าหาโรงเรียน ให้สามารถร่วมกันในการวางแผนจัดการศึกษาให้ได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 34) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองที่เป็นตัวขับเคลื่อนหรือแนวปฏิบัติไว้ดังนี้

1. จัดให้มีกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้ที่เอาใจใส่ด้านการศึกษา
2. จัดให้มีสมาคมครู ผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่า เพื่อให้บริการภารกิจของโรงเรียน และช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจน
3. ร่วมมือกับชุมชน เพื่อจัดแผนการเรียนการสอน และสร้างหลักสูตรท้องถิ่นตามความเหมาะสม
4. จัดให้มีวิทยากรและใช้สถานประกอบการในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญสถาบันหนึ่งที่มีความใกล้ชิดกับสถาบันการศึกษาประเภทอื่น ๆ และมีอยู่เป็นจำนวนมากกระจัดกระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครอง จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนอีกประการหนึ่ง นอกจากหน้าที่ในการจัดการศึกษา ทั้งนี้โรงเรียนและผู้ปกครองมีความสัมพันธ์และมีผลกระทบซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ผลกระทบของโรงเรียนกับผู้ปกครองนั้น คือความสามารถในการจัดการศึกษาของโรงเรียนต่อคุณภาพของนักเรียน ในขณะที่เดียวกันผู้ปกครองก็มีผลกระทบต่อโรงเรียนเช่นกัน กล่าวคือในการจัดการศึกษาจะได้ผลเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือและการสนับสนุนของผู้ปกครอง ถ้าผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่ให้การสนับสนุนโรงเรียนก็ไม่สามารถจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จได้ ความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองจึงเป็นไปในลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โรงเรียนควรเห็นความสำคัญและดำเนินการรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้ปกครอง

เพื่อสร้างความเข้าใจอันดี เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษา จะเห็นได้ว่างานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองเป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งของโรงเรียน

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วม อันจะส่งผลให้ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนสามารถกระทำได้อย่างเป็นรูปธรรม เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเอง อบอุ่น มีความสามัคคีระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นออกจากความสัมพันธ์ ผู้ปกครองมีจิตสำนึก ร่วมกันในการพัฒนาโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณไปพร้อม ๆ กัน ส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนและท้องถิ่นเป็นอย่างดีต่อไป โดยโรงเรียนได้จัดกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ดังนี้ งานประชาสัมพันธ์โรงเรียน เป็นภารกิจหนึ่งที่ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองเป็นไปในแนวทางที่ดี เพราะจะได้มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนระหว่างบ้านกับโรงเรียนเป็นการสื่อสารสองทาง โรงเรียนได้แต่งตั้งบุคลากรทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ตามความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษา การให้บริการ แก่ชุมชน โรงเรียนได้ให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชนตามกำลังความสามารถที่โรงเรียนดำเนินการได้ เช่น การให้บริการทางวิชาการ การให้คำแนะนำในกิจกรรมของชุมชน การให้บริการด้านอาคารสถานที่ หรือวัสดุอุปกรณ์เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ท้องถิ่น กิจกรรมศาสนา การเข้าไป มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น หรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โรงเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอตาม โอกาสที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมวันเด็ก ฯลฯ และโรงเรียนมีนโยบายสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น คือดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี โดยโรงเรียนจัดตั้งสมาคมครูผู้ปกครองนักเรียน และจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง การเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ส่งผลให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนได้รับการยอมรับจากชุมชน และสังคมต่อไป

ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการศึกษา

ระเบียบบริหารกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มาตรา 35 กล่าวว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 34 (2) เฉพาะโรงเรียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล กำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่จะทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหาร เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างคล่องตัว รวดเร็วสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งหวังจะยกระดับการศึกษาของชาติให้ได้มาตรฐานและจัดการศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ โดยกระจายอำนาจการบริหาร การศึกษาด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไปไปยังสถานศึกษาโดยตรง โดยมีวัตถุประสงค์และขอบข่ายภารกิจการบริหาร และการจัดการศึกษาดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 34-36)

1. การบริหารงานวิชาการ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.1 เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น

1.2 เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษาและการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเองและการประเมินจากหน่วยงานต้นสังกัด

1.3 เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นอย่างกว้างขวาง

ขอบข่าย / ภารกิจการบริหารงานวิชาการ

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนการเรียนรู้
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา

8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่นักศก ครอบคร้ว องคักร

หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงานงบประมาณ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

2.1 เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณมีความเป็นอิสระ คล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้

2.2 เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ

2.3 เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

ขอบข่าย / ภารกิจการบริหารงานงบประมาณ

1. การจัดทำและเสนองบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
3. การตรวจสอบติดตามประเมินผล และรายงานการใช้งินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
6. การบริหารบัญชี
7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

3. การบริหารงานบุคคล มีวัตถุประสงค์ดังนี้

3.1 เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้องรวดเร็วเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

3.2 เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

3.3 เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานตามศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐาน

3.4 เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้มาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอบข่าย / ภารกิจการบริหารงานบุคคล

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. การออกจากราชการ

4. การบริหารงานทั่วไป มีวัตถุประสงค์ดังนี้

4.1 เพื่อให้การบริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4.2 เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใสศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

ขอบข่าย / ภารกิจการบริหารงานทั่วไป

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมการสนับสนุนด้านวิชาการ บุคลากร และบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

16. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงาน
17. การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน
18. งานบริหารสาธารณะ
19. งานที่ไม่ระบุไว้ในงานอื่น

จากวัตถุประสงค์ ขอบข่ายภารกิจการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องยึดวัตถุประสงค์และขอบข่ายภารกิจการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 2) กำหนดให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุ และหรือองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการ และนอกจากนั้นยังได้กำหนดจำนวน คุณสมบัติ วิธีการสรรหา วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการด้วย

ความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์คณะบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ตามกรอบที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นความหลากหลายของบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ จึงเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือก เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 10-11)

1. ผู้แทนผู้ปกครอง เป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการด้านคุณภาพทางการศึกษาและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้งในส่วนของค่านิยมและสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และร่วมมือกับครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ผู้แทนครู เป็นผู้ที่มีความชำนาญในสายวิชาชีพครูมีความสำคัญต่อการนำเสนอข้อมูล ด้านกระบวนการเรียนรู้ ปัญหา และความต้องการการสนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งรายงานงานผลการจัดการศึกษา

3. ผู้แทนองค์กรชุมชน เป็นผู้สะท้อนสภาพของปัญหาและความต้องการในการพัฒนา ผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาทั้งในด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้

4. ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการที่ครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษา และมีความสำคัญต่อสถานศึกษาอย่างยิ่งในเรื่อง การขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากรทางการจัดการศึกษา และเชื่อมโยงแผนพัฒนา การศึกษากับแผนพัฒนาท้องถิ่น

5. ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา เป็นผู้ที่สะท้อนภาพของความรัก ความศรัทธา ความภาคภูมิใจต่อสถาบันการศึกษาที่ตนได้รับการศึกษา ช่วยจรรโลงคุณค่าของสถาบันไปสู่ศิษย์ รุ่นหลังให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเช่นกัน

6. ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ เป็นผู้นำเสนอและเติมเต็มข้อมูลด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคม

7. ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่จะ ช่วยเสริมให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้านอย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะกรรมการและเลขานุการซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ สถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญที่จะสะท้อนภาพของการบริหารจัดการ ผู้ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นการทำงาน ทบทวนรายงาน สะท้อนความคิด เปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละ กลุ่มได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ จัดเตรียมการประชุม บันทึกการประชุม รายงานผลการประชุม และสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ห้องประชุม วัสดุใช้สอย ฯลฯ รวมทั้งการพิจารณานำมติ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลในการบริหาร สถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม จึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาหลากหลาย และเข้าใจ การศึกษา มีความมุ่งมั่น มีเวลาที่จะอุทิศแรงกายแรงใจพัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามที่ชุมชน สังคม และประเทศชาติต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชน สังคม เข้มแข็ง และประเทศชาติก้าวหน้า

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เน้นหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน การกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา รวมทั้งพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้และสามารถจัดการศึกษาให้กับชุมชนได้ กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดการศึกษาและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์กรบุคคล ที่ได้รับการสรรหาและเลือกได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์กรบุคคลในการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักกระจายอำนาจให้ผู้ที่อยู่ใกล้กับเด็ก เป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการกำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในความเป็นมาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นคณะบุคคลซึ่งมีความสำคัญที่จะทำหน้าที่ กำกับและส่งเสริมกิจการของสถานศึกษาในฐานะเป็นองค์กรอย่างเป็นทางการที่จะมีส่วนร่วมกับชุมชน ในการจัดการศึกษาให้เด็กและเยาวชนที่เป็นสมาชิกของชุมชน คณะบุคคลที่ทำหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวมีมาแต่อดีต แต่ลักษณะบทบาทและภารกิจมีความแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละช่วงดังนี้ ในอดีตจนถึง พ.ศ. 2428 ศูนย์กลางการศึกษาอยู่ที่ชุมชน มีวัด บ้าน ร่วมกันจัดการศึกษา ไม่มีกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน แต่เป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับชีวิตคนในสังคม พ.ศ. 2524 มีประกาศระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการแต่งตั้งกรรมการประจำโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2525 โดยมีสาระสำคัญที่กำหนดแนวทางการสรรหาจำนวน คุณสมบัติ วาระการพ้นตำแหน่งรวมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน พ.ศ. 2539 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2539 เนื่องจากมีข้อมูลจากผลการวิจัยมากมายยืนยันว่า การดำเนินการของคณะกรรมการประจำโรงเรียนประถมศึกษา ยังไม่เกิดผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งความพร้อมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาในโรงเรียน ความพึงพอใจในผลงานของตนเอง การให้คำปรึกษาแนะนำแก่โรงเรียนเป็นการกำหนดแนวทางในการพัฒนาประกอบกับ

กระแสความต้องการให้คณะกรรมการประจำโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 8-9)

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นตัวแทนจากครอบครัวและชุมชนในการสะท้อนความคาดหวังต่อผู้เรียนดังกล่าว พลังความคิดและจิตใจที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาจะทุ่มเทให้ได้มากน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับสถานศึกษา จะมีความเชื่อ มีความตระหนัก และเปิดกว้างเข้าหาชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างจริงจังจริงจังใจ ความสำเร็จสมบูรณ์ของทุกฝ่าย ทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา จึงต้องประสานเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน และนี่คือภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องทำให้สำเร็จในลำดับแรก จากนั้นความสำเร็จอื่น ๆ จะทยอยตามมาอย่างไม่หยุดยั้งอย่างแน่นอน

สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 27) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสารหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กำกับการติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถ พิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา
8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน
9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน
10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน
11. แต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร
12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ตามมาตรา 38 (2552 : 1)

ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาไว้ มีดังนี้

1. กำกับการดำเนินงานกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการ กิจการด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา
3. มีอำนาจเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด
4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามกฎหมาย ระเบียบประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษากับคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ กำกับ ส่งเสริมสนับสนุน และมีอำนาจตามที่กฎหมาย ประกาศ ฯลฯ กำหนด มีกรอบ ในการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 : 5)

1. อำนาจหน้าที่ในการกำกับ หมายถึง การกำกับให้สถานศึกษา ดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อำนาจหน้าที่ในการกำกับการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยการติดตามการปฏิบัติงานของสถานศึกษา รวมทั้งให้ความเห็น ให้ข้อเสนอแนะและคำปรึกษา เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินการให้เป็นไปตามกฎกติกา ได้แก่ กฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา หากสถานศึกษาดำเนินการไม่สอดคล้องหรือไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องแจ้งให้สถานศึกษาดำเนินการ หากสถานศึกษายังไม่ ดำเนินการ คณะกรรมการต้องเสนอความเห็น ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อสั่งการหรือ แจ้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สั่งการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป
2. อำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามี ความเข้มแข็ง บริหารอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับ ศรัทธา เชื่อถือของประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น

3. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษา อำนาจหน้าที่ในส่วนนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตาม กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ 3 ลักษณะ คือ ด้านกำกับ ส่งเสริมสนับสนุนและมีอำนาจตามกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ โดยกำหนดกรอบการดำเนินงาน แต่สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปัจจุบันส่งผลกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมคือไป

สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาตามความคาดหวังของการปฏิรูปการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 11-12) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานับเป็นกระแสที่กำลังได้รับการยอมรับมากขึ้นในปัจจุบัน เพราะเชื่อว่าจะเป็นทางออกสำหรับการจัดการศึกษาในอนาคต การจัดการศึกษาจากอดีตจนถึงปัจจุบันได้ขยายขอบเขตของการศึกษาออกไปอย่างกว้างไกล ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยถือหลักการบริหารการศึกษาโดยเปิดโอกาสให้บุคคลทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาย่อมจะมีผลดีและรูปแบบเช่นนี้มีความเหมาะสมกับประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นการทำงานร่วมกัน โดยให้ทุกฝ่ายต้องสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตน ทุกฝ่ายต้องเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และเคารพในมติของคนส่วนใหญ่ ซึ่งสภาพความเป็นจริงของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันมีจำนวนมากยังขาดความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่ของตนเอง ส่วนใหญ่ได้รับการร้องขอจากสถานศึกษามากกว่าได้รับการคัดสรรจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ ขาดทักษะและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานร่วมกัน ส่วนมากยังคิดว่าการบริหารจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นเพียงที่ปรึกษาหรือผู้ปฏิบัติตามการร้องขอจากสถานศึกษา และมีภาระงานมากไม่มีเวลาร่วมประชุม ทำให้ขาดความพร้อมเพรียงและยังมีปัญหาอีกมาก

สภาพการเป็นองค์คณะบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการบริหารจัดการแบบองค์คณะบุคคลในระดับสถานศึกษา สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 11)

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังขาดความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่ว่าตนเองจะทำอะไร ทำอย่างไร และทำเพื่ออะไร
2. บุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ ส่วนใหญ่ได้รับการร้องขอจากสถานศึกษามากกว่า ได้รับการคัดสรรจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการ
3. วิธีการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการยังขาดทักษะ และประสบการณ์ เช่น ทักษะร่วมประชุมตัดสินใจ เป็นต้น
4. สถานศึกษาส่วนหนึ่งยังคิดว่าคณะกรรมการเป็นเพียงผู้สนับสนุนด้านทรัพยากรทางการศึกษามากกว่าเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น
5. กรรมการสถานศึกษาส่วนหนึ่งยังคิดว่าการบริหารจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นเพียงที่ปรึกษาหรือเป็นผู้ปฏิบัติตามการร้องขอจากสถานศึกษา
6. กรรมการสถานศึกษาแต่ละคนมีภาระงานมาก การประชุมจึงขาดความต่อเนื่อง และความพร้อมเพียง
7. ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารขาดคุณภาพ จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของการบริหารจัดการ การนำข้อมูลไปใช้ในการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อการตัดสินใจ การแก้ปัญหาหรือพัฒนางานการศึกษา ส่วนใหญ่จึงอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกและประสบการณ์เดิม
8. ในอดีตสถานศึกษาขาดความคล่องตัวในการบริหาร ปัจจุบันสถานศึกษาเป็นนิติบุคคล มีความคล่องตัวสูง สามารถบริหารกิจการได้ด้วยตนเอง แต่กรรมการสถานศึกษาบางส่วนยังขาดความชัดเจนในบทบาทที่จะต้องมีการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด

การกำกับ สนับสนุนและส่งเสริมกิจการของสถานศึกษาเป็นบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภายใต้กรอบของกฎหมายที่กำหนด เป็นภารกิจหลักของการทำงานร่วมกับสถานศึกษาในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาร่วมกัน ดังนั้นความคาดหวังที่มีต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 12)

1. มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการทำงานร่วมกับสถานศึกษา และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2. มีความกระตือรือร้น เต็มใจ อุทิศ ทุ่มเท และเสียสละเวลาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาร่วมกับสถานศึกษา

3. มีปฏิสัมพันธ์ที่เคารพสิทธิพื้นฐานซึ่งกันและกัน

4. ยอมรับความสามารถของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อการส่งเสริมภารกิจของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดให้มีคณะกรรมการซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย มาตรฐานในการบริหารจัดการทางการศึกษา ทั้งนี้ การดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จนั้นสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีรูปแบบ วิธีการทำงานที่ประสานสอดคล้องกัน โดยมีจุดหมายเพื่อการพัฒนาการศึกษา ให้บรรลุผลตามที่ร่วมกันกำหนดขึ้น โดยในส่วนของสถานศึกษาควรมีบทบาทในการส่งเสริมภารกิจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะเข้าร่วมสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าในกิจการของ สถานศึกษา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 12-14)

1. ความเป็นนิติบุคคลของสถานศึกษาเป็นเรื่องใหม่ กรรมการสถานศึกษาบางท่าน อาจไม่เข้าใจบทบาทตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งของตนและของสถานศึกษาในระยะเริ่มแรก เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาจะต้องจัดประชุมทำความเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่ายร่วมกัน

2. สร้างความตระหนักต่อบุคลากรและชุมชน ถึงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เพื่อพัฒนาองค์คณะบุคคลและสถานศึกษาสู่คุณภาพที่คาดหวัง

3. จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยทบทวนสาระของแผนพัฒนาร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อปรับให้เกิดเป็นแผนร่วมของสถานศึกษากับคณะกรรมการสถานศึกษา

4. จัดทำรายละเอียดงบประมาณและรับผิดชอบการจ่ายงบประมาณของสถานศึกษาโดยเสนอขอรับคำแนะนำจากคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อการปรับขยายทิศทางและรูปแบบวิธีการระดมและใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ
5. จัดทำรายละเอียด แผนงาน โครงการ และประมาณการค่าใช้จ่าย ที่จะระดมทุนจากผู้ปกครอง เพื่อขอรับความเห็นและข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการสถานศึกษา
6. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา นำเสนอคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อรับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสม
7. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศสิ่งแวดล้อมทางวิชาการที่เหมาะสม และเอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ ทั้งนี้ ควรรายงานให้คณะกรรมการสถานศึกษารับทราบอย่างสม่ำเสมอเพื่อการ ร่วมคิด ร่วมพัฒนา ร่วมรับผิดชอบและร่วมภาคภูมิใจ
8. ออกระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ
9. จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ความร่วมมือในการประเมินคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานภายนอกรวมทั้งการรายงานผลการประเมินต่อคณะกรรมการสถานศึกษา
10. จัดและพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการบริหารเพื่อให้เป็นพื้นฐานการตัดสินใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาการศึกษาร่วมกัน ขจัดซึ่งการใช้ความคิดเห็นบนความรู้สึกและประสบการณ์
11. พัฒนา ปรับปรุง ระบบสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เหมาะสม เพื่อให้คณะกรรมการและบุคลากร ได้มีโอกาสสื่อความหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมจนสามารถทำความเข้าใจในข้อมูลเหตุผลต่าง ๆ นำไปสู่การพัฒนากิจการสถานศึกษาร่วมกันได้
12. แต่งตั้ง มอบหมายให้มีคณะกรรมการ หรือ คณะทำงาน เพื่อสนองตอบต่อการพัฒนางานคณะกรรมการสถานศึกษา และการนำมติที่ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษามาขยายผลสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ
13. รายงานผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ต่อคณะกรรมการสถานศึกษาตามความเหมาะสม
14. เสนอแผนการประชุมคณะกรรมการให้มีความต่อเนื่อง จัดระเบียบวาระการประชุม นำเสนอประธานกรรมการสถานศึกษา และดำเนินการสนับสนุนการประชุมตั้งแต่การเตรียมการก่อนประชุม ระหว่างประชุม สรุปรายงานการประชุม และแจ้งรายงานการประชุมอย่างเป็นระบบ

แนวทางการปฏิบัติงานร่วมกันของสถานศึกษากับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษา ควรมีการทำความเข้าใจตั้งแต่เริ่มแรกของการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 14)

1. ผู้บริหารสถานศึกษา คือ ผู้เชื่อมโยง ระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะกรรมการและเลขานุการ กับสถานศึกษาในฐานะผู้บริหาร ดังนั้นผู้บริหารจึงเป็นผู้ประสาน การดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยคำนึงถึงข้อคิด ความเห็น และมติของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน

2. กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรเข้าใจบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา และปฏิบัติตาม บทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ หากมีข้อเสนอแนะใด ๆ ควรนำเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วสรุปผลเป็นมติที่ชัดเจน ซึ่งเมื่อได้มติแล้วประธานก็จะมอบให้ ผู้บริหารสถานศึกษานำไปสู่การพิจารณาดำเนินการของสถานศึกษา

สำหรับบทบาทในการกำกับควรเป็นการติดตามการปฏิบัติงานตามที่สถานศึกษาได้ทำ แผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับกฎหมาย และแนวนโยบายของหน่วยเหนือ หรือตามมติที่ กำหนดร่วมกัน โดยไม่ควรกำกับการทำงานของผู้บริหาร ครู อาจารย์ คือไม่แสดงบทบาทเป็น ผู้บังคับบัญชาเสียเองในการรับทราบผลการดำเนินการ ควรดูเป็นภาพรวมของสถานศึกษาว่า ผลการดำเนินกิจการ ทั้งระหว่างดำเนินการ สิ้นปีงบประมาณ และสิ้นปีการศึกษา เพื่อนำไปสู่ การพิจารณาปรับปรุง พัฒนากิจการของสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ยิ่งขึ้นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องไม่สั่งการ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไปยังบุคคล อื่น ได้แก่ครู หรือ บุคลากรในสถานศึกษา เพราะอำนาจการสั่งการเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะรับผิดชอบการนำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และมติของคณะกรรมการสถานศึกษาไปสู่ การปฏิบัติ

จากบทบาทหน้าที่ดังกล่าวนี้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอาจมีส่วนร่วม กับ สถานศึกษาในกระบวนการ และขั้นตอนต่าง ๆ โดยร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผล และ ร่วมประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ร่วมกับคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง สมาคม ผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า องค์กรชุมชน และองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 7-9) ได้เปรียบเทียบบทบาทและอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังตาราง 2.1-2.4

ตาราง 2.1 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ด้านการบริหารงานวิชาการ

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
<p>1. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น</p> <p>2. จัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง</p> <p>3. จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และรายงานผลการประเมินให้คณะกรรมการสถานศึกษารับทราบ</p>	<p>1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น</p> <p>2. ให้ข้อเสนอแนะ และส่งเสริมสนับสนุนในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง</p> <p>3. รับทราบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบ และการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา</p>

ตาราง 2.2 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ด้านการบริหารงานงบประมาณ

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน
<p>1. จัดตั้งและรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา ตามที่กฎหมายระเบียบ ประกาศ กำหนด</p> <p>2. ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งนี้ตามที่กฎหมาย ระเบียบประกาศ กำหนด</p>	<p>1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา</p> <p>2. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษาหรือตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ</p>

ตาราง 2.3 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ด้านการบริหารงานบุคคล

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน
<p>ดำเนินงานตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด</p>	<p>ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน</p>

ตาราง 2.4 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ด้านการบริหารงานทั่วไป

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน
<p>1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น</p> <p>2. ดำเนินการและกำกับ ติดตามและประเมินผลงานตามแผนงานโครงการของสถานศึกษา</p> <p>3. ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งผู้ปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด</p> <p>4. ออกระเบียบข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด</p> <p>5. ส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆในชุมชน และท้องถิ่น</p> <p>6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจการของสถานศึกษาหรือตามที่ได้รับมอบหมายและตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด</p>	<p>1. ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ และให้ปรึกษาในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น</p> <p>2. รับทราบ ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชน และท้องถิ่นและให้รายงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เมื่อสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น</p> <p>3. ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษา รวมทั้งผู้ปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด</p>

ตาราง 2.4 (ต่อ)

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
	<p>4. ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษา ในการออกระเบียบข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่างๆตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด</p> <p>5. ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษา ในการส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆในชุมชน และท้องถิ่น</p> <p>6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาและ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน</p>

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ กำกับ ส่งเสริม สนับสนุน และมีอำนาจอื่นตามกฎหมาย ต้องทำหน้าที่แทนชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนทุกคน จึงต้องคำนึงถึง การจัดการศึกษาที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ซึ่งเป็นลูกหลานของชุมชน ขณะเดียวกันก็ต้อง ทำงานร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู โดยตระหนักถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ทุกขั้นตอนของการจัดการศึกษาพร้อมทั้งยึดถือหลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคม ที่ดีด้วยการปฏิบัติตามกฎหมาย ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตระหนักในสิทธิหน้าที่ และความสำคัญในความรับผิดชอบ ร่วมกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย เรื่องสภาพการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ตามขอบข่ายภารกิจการบริหารและจัดการของสถานศึกษา 4 ด้าน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศเสนอ ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

ทำนอง วรรณโคตร (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ของโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ผู้บริหารและครูวิชาการมีความคิดเห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง แต่ความต้องการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารมีความคิดเห็นว่าสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ครูวิชาการมีความคิดเห็นว่า สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผู้บริหารและครูวิชาการมีความคิดเห็นว่า สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

กิตติชัย ตระกูลกิติ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเพื่อเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวัง เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนเครือข่ายสหวิทยาเขต สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพที่เป็นจริงในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาความคิดเห็นต่อสภาพที่คาดหวัง พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

สุริยะ มงคลสิน (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหน้าที่โดยภาพรวมมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้นมีการปฏิบัติงานสูงสุด

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน
ในหน้าที่ จำแนกตามประเภท โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

เสาวนีย์ สว่างอารมณ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า บทบาท
ของคณะกรรมการสถานศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก และ
เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า บทบาทในการร่วมสนับสนุนการบริหารและการจัดการของสถานศึกษา
มากที่สุดและมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจการของสถานศึกษาน้อยที่สุด และพบว่าโรงเรียนที่มี
ขนาดต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกัน

อนันต์ หวะสุวรรณ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกระบวนการวางแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา
ในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า (1) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นต่อการมี
ส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนเป็นรายด้านและตามขนาดของ
โรงเรียนในภาพรวมทุกชั้นอยู่ในระดับปานกลาง (2) เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับ
การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตาม
ประเภทของกรรมการพบว่า กรรมการกลุ่มผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนองค์กรชุมชน
และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มผู้แทนครู และผู้บริหาร
สถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เปรียบเทียบความคิดเห็น เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมใน
กระบวนการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาตามขนาดของโรงเรียน พบว่า
ไม่แตกต่างกัน

อำนาจ พุทธิชาติ (2546 : บทคัดย่อ) การศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีต่อการปฏิรูปการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่ามีข้อเสนอแนะและความคิดเห็นควรส่งเสริมให้กรรมการ
จากนอกสถานศึกษา มีความตระหนักและให้ความสำคัญ ในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน
ยุทธศาสตร์หรือธรรมนูญสถานศึกษา ควรจัดงบประมาณ เครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
อย่างเพียงพอ ควรจัดห้องปฏิบัติการให้มีความพร้อมทั้งอุปกรณ์ และบุคลากรที่มีความรู้
ความสามารถ ควรสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณดำเนินการอย่างเพียงพอ ควรส่งเสริมให้
ทุกคนมีความรับผิดชอบ และรายงานผลการดำเนินงานตามความเป็นจริงผู้บริหารต้องยอมรับ
ความเปลี่ยนแปลง สนับสนุนการบริหารที่เน้นหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องได้ร่วมคิดร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา

สุชิน โภษณงค์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ด้านเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาที่พบมากและแนวทางการแก้ไข ที่สำคัญมี 3 ประการคือ ปัญหาการขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีแนวทางแก้ไขปัญหาคือจัดให้มีการประชุมสัมมนาให้ความรู้และความเข้าใจ และปัญหาการไม่กล้าแสดงความคิดเห็นของคณะกรรมการ แนวทางการแก้ไขคือจัดกิจกรรมให้คณะกรรมการสถานศึกษาได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและกล้าแสดงออก

ประสงค์ พัฒน์ระวีวงศ์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 พบว่า การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ได้ปฏิบัติหน้าที่โดยรวมและรายด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณและด้านการบริหารงานทั่วไป โดยรวมอยู่ในระดับมาก ยกเว้น ด้านบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับน้อย และรายด้าน คือด้านวิชาการมีการปฏิบัติมากที่สุด และที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือการบริหารงานบุคคล จากการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้าน ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีสถานภาพต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีวุฒิทางการศึกษาต่างกัน โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิริยะ อ่องสุวรรณ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระนอง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระนอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน งานด้านวิชาการ งานด้านงบประมาณ งานด้านบริหารบุคคล และงานด้านบริหารทั่วไป อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารการศึกษา จำแนกตามสถานภาพโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วรพันธุ์ พลเดช (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ด้าน คือด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานทั่วไป โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นจำแนกตามสถานภาพโดยรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีข้อเสนอแนะให้มีการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดหาสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากร และส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยใช้กิจกรรมที่หลากหลาย

ไพโรจน์ ไสยศศรี (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารบุคลากร และด้านการบริหารทั่วไปโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คณะกรรมการสถานศึกษาที่มีอายุและวุฒิต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานในทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เสรี พิภประโคน (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ และด้านการบริหารทั่วไป และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการบริหารบุคคล มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรการ สระคูพันธ์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า ความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการปฏิรูปการศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากในด้านทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา และระบบการศึกษา ตามลำดับ และมีข้อเสนอแนะให้มีการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ วิทยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ควรมีการส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาโดยการสัมมนา ศึกษาดูงานและศึกษาต่อ

จำเนียร ดามัง (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การสนับสนุนการสืบสานจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ อยู่ในระดับมาก ปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสถานศึกษามากที่สุดได้แก่ การไม่มีเวลา การขาดงบประมาณในการสนับสนุนการขาดความรู้ในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ความรู้เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการศึกษาและความรู้เกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน

ศรชัย เข้มแข็ง (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนเมืองพัฒนา 6 (วัดธรรมสามัคคี) สังกัดสำนักงานการศึกษาเมืองพิทยา จังหวัดชลบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ด้านได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารงานทั่วไป มีปัญหาที่สอดคล้องกันทั้ง 4 ด้านคือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังไม่มีความรู้เรื่องหลักสูตรสถานศึกษา การบริหารจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างโรงเรียนกับคณะกรรมการทำให้เกิดปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แนวทางการพัฒนาคือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องหลักสูตรสถานศึกษาและการบริหารงานของสถานศึกษา และโรงเรียนควรจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาและควรติดตามผลการปฏิบัติงานและสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับคณะกรรมการสถานศึกษา

สุธานี จันทร์รัตนศิริ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 2 พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความพึงพอใจต่อความรับผิดชอบของครูในการสอน การควบคุมดูแลการใช้จ่ายงบประมาณให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใส การสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรในการปฏิบัติงาน และความพึงพอใจต่ำสุดคือการจัดสวัสดิการและสวัสดิภาพให้แก่ครูและนักเรียน สภาพปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ คือไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนและขาดความรู้ความเข้าใจในงานวิชาการ

การศึกษาผลงานวิจัยในประเทศสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการ โรงเรียนหรือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน ด้านความคาดหวัง ด้านการปฏิบัติงาน ด้านบทบาทหน้าที่ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ด้วยแนวคิดที่ว่า ชุมชนร่วมเป็นเจ้าของสถานศึกษาและมีความรับผิดชอบ เพื่อร่วมกันพัฒนาการศึกษา พัฒนา บุคลากรในชุมชนให้เจริญทุกด้าน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่เริ่มเข้าใจบทบาท หน้าที่ของตนเองและให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการพัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้ามาก แต่หากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้าใจบทบาทหน้าที่ที่ผิด ไปจากแนวทางที่กำหนดย่อม ก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างมาก อันส่งผลกระทบต่อแก่นักเรียน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาท หน้าที่ในการปฏิบัติงานอย่างกว้างขวางและมีหลักการต่าง ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างชัดเจน แต่ด้วยข้อเท็จจริงแล้วคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ทราบและเข้าใจขอบข่าย การปฏิบัติงานของตนเองอย่างถูกต้อง ทำให้การปฏิบัติงานยังไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงต้องอาศัยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมมือประชุมปรึกษาหารือกัน ทำความเข้าใจให้คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนได้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่ถูกต้อง เพื่อให้การปฏิบัติงานของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพสูงสุด

งานวิจัยต่างประเทศ

โซร์เบลโล (Sorbello, 1978 : 598 – A) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้ปกครองนักเรียน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในบทบาทที่เป็นจริงและคาดหวังตามทัศนะของ ครูประถมศึกษา ครูใหญ่ ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนที่ไม่ใช่ผู้ปกครองนักเรียน โดยศึกษา ความสัมพันธ์ 5 ด้าน คือด้านการบริหารทั่วไป ด้านนักเรียน ด้านหลักสูตร ด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์อำนวยความสะดวก และด้านประชาสัมพันธ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มเห็นว่าผู้ปกครอง นักเรียน มีบทบาทหน้าที่เป็นจริงเกี่ยวข้องกับโรงเรียนอยู่ในระดับน้อยทุกกลุ่ม และเสนอให้ ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือเรียน การจัดหลักสูตรและออกระเบียบวินัยของครู นอกจากนี้ยังเสนอให้ประชาชนที่ไม่ใช่ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดหมายของ โรงเรียนด้วย และกลุ่มที่ไม่ใช่ผู้ปกครองยังมีความเห็นว่า ผู้ปกครองไม่กระตือรือร้นและ ไม่มีความรับผิดชอบเท่าที่ควร

เฮฟเฟอร์แมน (Hefferman, 1992 : Abstract) ได้วิจัยเรื่องการรับรู้ของการมีส่วนร่วม ของผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมการตัดสินใจ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารเป็นกุญแจสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ปกครองและสมาชิกใน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนในระดับชาติ รัฐ และท้องถิ่นได้พยายามดำเนินการปรับปรุงให้

ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในคณะกรรมการ ปัญหาสำคัญ พบว่าบทบาทของกลุ่มเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของบทบาทและความรับผิดชอบของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนจำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติ ทักษะความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการตัดสินใจของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

ฮอร์น (Hom. 1996 : A) ได้วิจัยเกี่ยวกับการประเมินบทบาทของคณะกรรมการ โรงเรียน ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน พบว่าลักษณะที่สำคัญในการประเมินบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียน คือ จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน จะต้องประเมินการปฏิบัติงานของโรงเรียน จะต้องปฏิบัติตามพันธกิจ สิทธิ ความเชื่อ ปรัชญาของโรงเรียน หลักสูตรจะต้องมีความต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงให้เหมาะสม ทุกระบบจะต้องมีความสัมพันธ์กัน มีการพัฒนานโยบาย มีการทบทวนภาระงานที่ผ่านมาของโรงเรียน มีการสนับสนุนระบบ จุดสำคัญของการประเมินบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียน จะต้องให้ความสำคัญต่อคำถามมากกว่าการตอบคำถาม และคณะกรรมการโรงเรียนจะต้องสนใจการประเมินเกี่ยวกับความคาดหวังระบบการจัดการของโรงเรียนมากกว่าการปรับปรุงข้อสัญญาระยะยาว

ฮัสตัน และไบรอันท์ (Houston & Bryant. 1997 : A) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียน พบว่าผู้บริหารโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับสมาชิกของชุมชน ทั้งผู้บริหารโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนจะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนชัดเจน สร้างสรรค์งานด้านการศึกษา และค้นหาว่าประชาชนต้องการสิ่งใดจากโรงเรียน

แม็คอาดัม และเครสแมน (McAdam & Cressman. 1997 : A) ได้วิจัยศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษา โดยใช้กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน 175 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา 226 คน พบว่าทั้งผู้บริหารโรงเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษา จะต้องมีความสัมพันธ์กับบทบาทซึ่งกันและกัน และมีผลกระทบต่อกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ยาซิน (Yasin. 1998 : Abstract) ได้ศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การสนับสนุนโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในประเทศไทย พบว่า การมีส่วนร่วมในโรงเรียนมาจากชุมชนสูงมาก ประมาณ 80-85 % โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการจ่ายเงินค่าเล่าเรียนบุตรหลาน และช่วยเสนอแนะแนวความคิดเห็นต่อการให้โรงเรียนมีภาพลักษณ์ที่ดี

เจมส์ (James. 2000 : A) ได้วิจัยศึกษา เรื่องความรู้สึกรู้สึกของผู้บริหารโรงเรียน และหัวหน้ากรรมการสถานศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม พบว่าผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้ากรรมการสถานศึกษา มีความรู้สึกคล้ายคลึงกัน ดังนี้ คณะกรรมการสถานศึกษามีความมุ่งมั่น

จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องมีความเฉพาะเจาะจงและต้องปรับปรุงพัฒนาให้เป็นแนวเดียวกัน ครูต้องปรับเปลี่ยนเนื้อหาในการสอนและต้องเพิ่มเวลาในการทำงานมากขึ้น และต้องพอใจที่จะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนโดยนำผลการศึกษาไปปรับปรุงโรงเรียน ส่วนนักเรียนอยู่ในที่แตกต่างกันมีความสนใจในการพัฒนาต่างกัน

เดลานี (Delaney. 2000 : Abstract) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการตัดสินใจสร้างหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยดัดแปลงขยายจากรูปแบบของ Hirschman โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบทัศนคติของผู้ปกครองในฐานะที่เป็นคณะกรรมการโรงเรียนในระบบประชาธิปไตย และการรับรู้เกี่ยวกับช่องทางการสื่อสารที่ผู้มีสิทธิเรียกร้องต่าง ๆ พึงพอใจและไม่พึงพอใจ ผลการศึกษาพบว่า วิธีการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นในสถานการณหนึ่ง และต้องไม่ทำให้เกิดการโต้แย้งกัน การเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารสองทางอย่างเปิดเผยและดำเนินไปอย่างราบรื่นจะทำให้ผู้ปกครองมีการแสดงความคิดเห็นเพิ่มมากขึ้นลดการเพิกเฉยต่อการประชุมได้

การศึกษาผลการวิจัยต่างประเทศสรุปได้ว่า โรงเรียนต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่มีส่วนได้เสียจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับบทบาทซึ่งกันและกัน ฉะนั้นผู้บริหารคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีบทบาทสำคัญในด้านการพัฒนาการจัดการศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนถ้าดำเนินไปด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพ

สรุปจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักการแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจ เป็นการระดมทุกฝ่ายช่วยคิดช่วยทำและรับผิดชอบ ในการจัดการศึกษาเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน การปรับเปลี่ยนบทบาทการจัดการศึกษาให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม โดยยึดหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM) โดยยึดวัตถุประสงค์และขอบข่ายการจัดการศึกษาตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 มาตรา 35 สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 34 (2) เฉพาะโรงเรียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล กำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหาร เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างคล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติโดยรวม

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ตัวแทนของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
ในเขตชุมชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ใน
ชุมชนบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งทำหน้าที่แทนชุมชนและ
ผู้ปกครองนักเรียนทุกคน จะต้องคำนึงถึงการจัดการศึกษาที่เกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน
มีการประสานงานทำงานร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู โดยตระหนักถึงความเป็น
เจ้าของร่วมกัน จึงต้องอาศัยการทำงานที่เน้นการกระจายอำนาจการมีส่วนร่วม และความโปร่งใส
ตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอนของการจัดการศึกษาพร้อมกับยึดถือหลักการบริหารบ้านเมืองและสังคม
ที่ดี ด้วยการปฏิบัติตามกฎหมาย ยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม และคำนึงถึงความคุ้มค่าในการลงทุนด้านการจัดการศึกษาบทบาท
หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำกับและส่งเสริม
สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ต้องการให้ประชาชน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง
เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา
อย่างแท้จริง